

TIDSSKRIFT FOR
DANSKDIDAKTISK FORSKNING

Fagdebatik

*Kjell Lars Berge, professor,
Institutt for lingvistiske og nordiske studier,
Universitet i Oslo.*

Hvad gør nye og gamle, analoge og digitale teknologier
ved dansk(norsk-)faget – i praksis og i vores måde at tænke
og forstå faget på?

“ I dag starter norske barn sin skriveopplæring på en iPad - kjøpt inn av norske kommuner, og uten noen som helst nasjonal kvalitetskontroll.

Jeg tror jeg har gått hen og blitt kulturkonservativ. I de siste årene har jeg blitt vettskremt av digitaliseringen av skolen, eller det mange her i Norge omtaler som den ”hodeløse” digitaliseringen av skolen. I Norge er det nå regelen at barn og unge skal skrive og lese via iPader, omtalt med eufemismen ”nettbrett”. De unge liker da heller ikke å lese. 85% av dem oppgir at de aldri frivillig leser en eneste bok. Fire av ti norske elever har ikke lest lengre tekster enn 10 sider i løpet av sin skolegang (Kultur- og likestillingsdepartementet/ Kunnskapsdepartementet, 2024). Vi får håpe at de i hvert fall surfer og scroller etter noe de kan lære noe av på iPadene sine? Hva de i all verden skriver av tekster, vet svært få (Berge et. al, 2023). Ikke siden 2016 i hvert fall - da de nasjonale utvalgsprøvene i skrive dokumenterte at 40% av elevene i norsk skole skrev på et lavere kvalitetsnivå enn lærernes deres forventet.

Den nasjonale satsningen på skrive i Norge stoppet i 2016 opp da regjeringen bestemte seg for å redusere bevilgningene til det norske Utdanningsdirektoratet, som svarte med å legge ned de læringsstøttende skriveprøvene. I dag starter norske barn sin skriveopplæring på en iPad - kjøpt inn av norske kommuner, og uten noen som helst nasjonal kvalitetskontroll. Ingen har brydd seg om å spørre Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning om en iPad er et egnet skriveverktøy.

Ikke overraskende har denne digitalt forankrede utviklingen av skrive- og leseundervisningen opprørt foreldre i de tusen hjem. Anført av forfatteren Maja Lunde og skuespilleren Anne Dahl Torp (begge med meget høy kjendisfaktor) har norske foreldre organisert seg i FB-gruppen «Opprop for mindre skjermbruk på barneskolen». Den har i skrivende stund (november 2024) 22 225 medlemmer. Brølet fra denne gruppen har nådd det høyeste politiske nivået i Norge, og skapt panikk blant skolepolitikere. Det er en panikk som er blitt forsterket av de raskt synkende resultatene til norske elever på internasjonale leserundersøkelser. Kunnskapsministeren har lovet satsning på ordentlige bøker og et nasjonalt leselystprosjekt i regi av skolebibliotekene. 300 millioner kroner er umiddelbart bevilget skole-Norge for innkjøp av papirbøker. For å forstå den reelle verdien av denne økonomiske gavmildheten overfor norske skoler, bør det nevnes at nasjonalstaten Norge gjennom det såkalte Oljefondet har tjent 7 milliarder norske kroner *per dag* (!) de siste to månedene.

Ok, jeg har gått og blitt kulturkonservativ. Det vil si, jeg har alltid vært opptatt av å bruke alle mulige verktøy som kan gjøre det å lese og det å formidle seg til andre medmennesker enklere og mer tilgjengelig. Jeg kjøpte min første Apple/Macintosh-maskin allerede i 1986. Jeg kunne, takket være den, skrive en bok på tre måneder, og ikke ett helt år som tidligere - da jeg skrev mine tekster på skrivemaskiner av vekslende kvalitet. Og selvfølgelig har de stadig mer komplekse skriveprogrammene i alle mulige datamaskiner, gjort det enkelt

for alle som skriver, å designe egne tekster på raffinerte måter. Vi kan ta i bruk komplekse •multimodale semiotiske ressurser som et tillegg til og en utvidelse av de muligheter alfabetet gir, og dermed det tradisjonelle skriftspråket forankret som det er i lokale nasjonale rettskrivingsnormer. Tilgangen på internett gjør det enkelt å samle kunnskap, kilder og innsikter fra et enormt og stadig voksende bibliotek av tekster. Det er bare skriverens språkkompetanse som setter sperrer. Det samme kan vi si om mulighetene for å komme i kontakt med leserne. Skriver man på et språk som de fleste forstår, kan man på et brøkdelen av et sekund nå millioner, ja milliarder, av mennesker – potensielt.

I en tidlig fase av digitaliseringen hevdet den australske morsmålsdidaktikeren Gunther Kress i boken «Literacy in the New Media Age» (2003) at verdens samfunn stod overfor en mediarevolusjon der boken ville forsvinne til fordel for skjermen. Et nytt visuelt og multimodalt tekstbegrep ville erstatte det tradisjonelt alfabetiske. Følgelig hevdet Kress at vi i disse digitale omgivelsene og med digitale verktøy ville skrive og ytre oss i tekster på helt nye måter – og da på måter som menneskeenheden aldri før hadde kunnet erfare. Gunther Kress' innflytelse på morsmålsdidaktikken i mange land, ikke minst de nordiske, kan ikke undervurderes. Den har utgjort noe av fundamentet for en digital mediepedagogikk, som også har inkludert en endret lese- og skrivedidaktikk.

Her i Norge ble Kress sine tanker raskt omfavnet av progressive mediepedagoger som mente at en digitalisering av undervisningen, og det at elevene tok i bruk digitale verktøy når de skulle lese og skrive, ville endre norsk skole til noe bedre.¹ Elevene skulle lære å lære. De skulle tilegne seg «kompetanser/ferdigheter», ikke kunnskap (Den norske historiske forenings utdanningspolitiske utvalg, 2024). Utviklingen av digitale ferdigheter og en ubegrenset tilgang til verdensveven for alle elever i alle klasserom, ville gjøre tradisjonell kunnskapstilegnelse overflødig. Pugging av den slags som kongerekker, multiplikasjonstabellen og tyske kasus kunne en gang for alltid kastes på skolehistoriens skraphaug. Isteden kunne elevene nå skape engasjerende tekster i form av blogger (så lenge det varte), pod-caster, posteringer på TikTok - gjerne på engelsk og om hvilket emne som helst. Innholdet kunne hentes ut ved googling, eller promptes fram ved hjelp av samtaleroboter (såkalt «kunstig intelligens»). Ja, elevene kunne til og med bli entreprenører, og således skape IT-bedrifter. Dermed kunne de progressive mediepedagogene inngå en allianse med digitaliseringskåte politikere fra de liberalistisk orienterte høy-repolitikerne som avbrutt ønsker å reformere skolen for å tilpasse den til det «dynamiske» arbeidslivet som venter de unge langt der framme etter avsluttet utdannelsesforløp i en alder av rundt 25 år.

Men Kress' spådom om en revolusjonerende designbasert literacydidaktikk har ikke slått gjennom i norske skoler. Noe nytt digitalisert

tekstbegrep der visuelle multimodale ytringer erstatter alfabetiske tekster, har ikke oppnådd hegemonisk posisjon og kulturell status. Bortsett fra flommen av posteringer på/fra ulike sosiale medier, står tradisjonell skriftkultur - slik vi kjenner den igjen i bøker publisert på forlag, artikler i etablerte tidsskrifter og nyhetsformidling i tradisjonelle aviser - for mesteparten av den kunnskapsbaserte og kvalitetssikrede tekstkulturen som sørger for at folket har tilgang til etterrettelig informasjon.

“ Tilbake står forbannede foreldre som opplever at egne barn verken leser eller skriver, og en stor gruppe frustrerte lærere som opplever at de nedlatende omtales som «digitalt inkompetente»

Ser vi på de internasjonalt og nasjonalt forankrede forskningsoversiktene over digitaliseringen av skolen som er samlet sammen og publisert her i Norge av «Kunnskapssenter for utdanning»,² omtaler de knapt skrive/lesekompetanse og lesing/lesekompetanse (Munthe et.al., 2022). Der skrive omtales, er det i forbindelse med elevers tilbakemelding om at «én-til-én enheter» er «vanskelig å bruke til skrive» (op.cit: 50). Det kan ikke påvises noen former for progressiv og nyskapende undervisning. Noe som kan likne læring eller læringseffekt av digitaliseringen er ikke påvist. Ja, knapt noen skolefolk kan forklare oss andre hva «digital kompetanse» faktisk er (Blikstad-Balas, Kornhall & Nilsson, 2020). Tilbake står forbannede foreldre som opplever at egne barn verken leser eller skriver, og en stor gruppe frustrerte lærere som opplever at de nedlatende omtales som «digitalt inkompetente» (Klausen, 2023). Forskningen på innføringen av digital kompetanse som grunnleggende i den norske læreplanen (siden 2006), viser temmelig entydig at pådriveren bak digitaliseringen av skolen, ikke har vært verken pedagoger, fagdidaktikere eller lærere - med noen få entusiastiske unntak, som nevnt.³ De som har drevet gjennom digitaliseringen, er hovedsakelig kommunalt ansatte byråkrater som tilskyndet av politikernes visjoner og illusjoner om et postindustrielt digitalisert næringsliv (Klausen, 2023), har sett sitt snitt til å legge ned skolebibliotekene og erstatte lærebøkene med digitale læringsapper. Papirbasert skriveundervisning med blyant og penn er blitt erstattet av en fingerbevegelser på en ørliten digital tavle, altså en iPad.

Gitt digitaliseringssatsingens åpenbare havari, roper jeg - kultur-konservativt - et rungende «ja takk» til tradisjonell analog og gjerne papirbasert lese- og skriveundervisning. Barn og unge bør på skolen lese kvalitetstekster (både sakprosa og skjønnlitteratur). De bør ytre seg i et mangfold av skrivemåter, faglig og ikke-faglig forankret, med en engasjert lærer og andre elever som medlesere. De må gjerne skrive tekstene digitalt, med da med datamaskiner som voksne skribenter ville finne seg i å bruke. Den slitesterke og kvalitetssikrede skriftkulturens erfaringer og innsikter må ivaretas og videreføres som grunnlag for undervisningen i lesing og skrive i skolen.

Jeg sender stafettpinnen videre til Sverige til Universitetslektor Eric Borgström med spørsmålet: Hva er din holdning til at elevenes karakterer i svenskfaget bare gis av elevenes egen lærer? Hva krever det å få en likeverdig vurdering?

Referanser

Berge, K.L., Kverndokken, K., Ohrem Bakke, J. (2023). Kunnskapsminister Tonje Brenna bør styrke skriveundervisningen. Bruk av samtaleroboter og annen digital teknologi gir ikke gode elevskrivere. *Utdanningsnytt*. Publisert 27.02.2023. <https://www.utdanningsnytt.no/chatgpt-digitalisering-jannike-ohrem-bakke/kunnskapsminister-tonje-brenna-bor-styrke-skriveundervisningen/351118>

Blikstad-Balas, M., Kornhall, P. & Nilsson, J.M. 2020. *Det store digitaliseringseksperimentet i skole*. Fagbokforlaget.

Den norske historiske forenings utdanningspolitiske utvalg. 2024. Historien er tilbake – men ikke i skolen. *Aftenposten*, Publisert 23.10.2024. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/o3wn9V/det-er-svaert-viktig-at-historiefaget-i-skolen-styrkes>

Klausen, S.W. (2023). Why Are Norwegian Education Authorities Digitising Education? An Analysis of Political Arguments in Policy Documents. *Nordic Journal of Digital Literacy*. 18(4), s. 246–264.

Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. Routledge.

Kultur- og likestillingsdepartementet/Kunnskapsdepartementet. (2024). *Sammen om lesing - Leselyststrategien 2024-2030*. Publisert 29.05.2024 <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/sammen-om-lesing.-leselyststrategien-2024-2030/id3040859/>

Munthe, E., Erstad, O., Njå, M. B., Forsström, S., Gilje, Ø, Amdam, S., Moltudal, S., Hagen, S. (2022). *Digitalisering i grunnopplæring; kunnskap, trender og framtidig kunnskapsbehov*. Kunnskapscenter for utdanning. Universitetet i Stavanger.

Fodnoter

¹ Her pod-casten «Et Bedre skole-Norge» der denne progressive digitale læringsideologien snakkes fram: <https://open.spotify.com/episode/4rWedbzhGnhYGqT-9kKU8S6>

² Kunnskapssenter for utdanning (KSU) er et nasjonalt forskningssenter, opprettet og finansiert av Kunnskapsdepartementet i Norge. Det har som mål å øke kvaliteten i hele utdanningssektoren, fra barnehage til høyere utdanning.

³ FB-gruppen «Opprop for en kunnskapsbasert debatt om digitalisering i skolen» (som er skapt i opposisjon til den omtalte FB-gruppen «Opprop for mindre skjermbruk på barneskolen») har kun 316 medlemmer.